

15. Балагурі Е.А. Далека минушина. Населення краю // Шляхом до щастя: Нариси історії Закарпаття. – Ужгород: Карпати, 1973. – С. 5-11.
16. Балагурі Е.А. Первіснообщинний лад у Закарпатті // Нариси історії Закарпаття. Т. 1 (з найдавніших часів до 1918 року). – Ужгород: Госпрозрахунковий ред. – Видав. відділ Закарпат. обл. упр. по пресі, 1993. – С. 29-45.
17. Там само. – С. 44.
18. Балагурі Е.А. Мукачєво в давнину. Нові знахідки і відкриття // Історія Мукачєва: У 2 т. - Ужгород: Патент, 1998. – Т. 1. – С. 13-38.
19. Балагурі Е.А. Дослідження пам'яток первіснообщинного ладу на Закарпатті за роки Радянської влади // Великий Жовтень і розквіт воз'єднаного Закарпаття: Матеріали наук. сесії, присвяч. 50-річчю Великої Жовтневої соц. революції. 29 черв. – 2 лип. 1967 р. – Ужгород: Карпати, 1970. – С. 55-72; Його ж. Археологічні дослідження на Закарпатті за роки Радянської влади // Археологія: [Зб. ст.]. – К.: Наук. думка, 1971. – Вип. 2. – С. 34-43; Його ж. Дослідження пам'яток давнини Закарпаття // Укр. іст. журн. – 1971. – № 4. – С. 151-153; Його ж. Історія і стан дослідження пам'яток населення епохи бронзи Закарпаття // Carpathica - Карпатика: [Зб.]. – Ужгород, 1995. – Вип. 3. – С. 7-24.
20. Див.: Прохненко І.А. Професор Едуард Альбертович Балагурі: Бібліографічний покажчик // Carpathica - Карпатика. Вип. 13.: Давня історія України і суміжних регіонів: Ювілейний збірник на честь 70-річчя від дня народження професора Едуарда Альбертовича Балагурі. – Ужгород, 2001. – С. 257-276.

SUMMARY

ARCHAEOLOGIST, TEACHER, PUBLIC FIGURE
(IN HONOUR OF 70 YEARS BIRTHDAY OF PROFESSOR BALAHURI E.A.)

Mandryk I.A., Olashyn M.V. (Uzhhorod)

The article is devoted to the main stages of life of prominent Ukrainian scientist professor Balahuri E.A. in the field of archaeology. Great attention is paid by the historian to studying of the epoch of bronze of the Higher Potyssia, to the achievements in pedagogical, methodical, administrative and social work. It is also mentioned about his contribution into strengthening of international scientific relations of Historic Faculty of Uzhhorod University.

РЕЗЮМЕ

АРХЕОЛОГ, ПЕДАГОГ, ОБЩЕСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ
(К 70-летию со дня рождения профессора Э.А. Балагури)

Мандрик И.А., Олашин Н.В. (Ужгород)

В статье прослеживаются основные этапы жизненного пути известного украинского ученого области археологии, профессора Э.А. Балагури. Главное внимание уделяется изучению историком эпохи бронзы Верхнего Потисья, достижениям в педагогической, учебно-методической, административной и общественной работе. Упомянуется о его вкладе в укрепление международных связей исторического факультета Ужгородского университета.

ДОСЛІДНИК ДАВНЬОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ (До 70-річчя Е.А. Балагурі)

ВІДНЯНСЬКИЙ С., ЧЕРНЯКОВ І. (Київ)

24 вересня 2001 р. сповнюється 70 років з дня народження відомого українського дослідника археологічних пам'яток та стародавньої історії Закарпаття доктора історичних наук, професора Едуарда Альбертовича Балагурі. Хоча він займається дослідженням археології, але його наукові результати мають важливе значення для загальної давньої історії Європи. Справа, мабуть, пов'язана з особливим географічним

розташуванням Закарпаття, у самому центрі Європейського континенту, захищеного з усіх сторін Карпатськими горами та розташованого між прогресивно розвиненими регіонами, як Балкано-Дунайський, Східно-Європейський. Центральньо-Європейський та Північно-Європейською зоною розвитку культур Європи. З одного боку, захищене горами Закарпаття давало притулок для сталого розвитку культур стародавніх

племен, з другого боку, воно перебувало під постійними впливами розвитку окремих напрямків людської цивілізації різних регіонів. Це ускладнювало всі культурно-історичні та етнічні процеси в Закарпатті, відбиваючи майже весь спектр давньої історії Європи. Така особливість і складність європейської історії Закарпаття і зумовили наукові інтереси Е.А. Балагурі на довгі роки його творчого життя.

Народився він у закарпатському м. Хуст у 1931 р., у дитинстві пережив всі складні історичні перипетії цих міст, пов'язані з їх належністю до різних держав, Другою Світовою війною і входженням Закарпаття до складу України. Після закінчення школи працював на цегельному заводі в м. Ужгород, потім поступив до історичного факультету Ужгородського університету, після закінчення якого у 1955 р. працює співробітником Закарпатського краєзнавчого музею. Знайомство та дружба з відомим археологом К.В. Берняковичем визначила його майбутні наукові інтереси і він поступає до аспірантури в галузі археології Інституту суспільних наук АН України у Львові. Там його вчителями були такі вчені, як академік І.П. Крип'якевич, професори М.Ю. Смішко, І.К. Свешніков та інші. Як у кожного справжнього археолога його творче наукове життя почалося з розкопок, початок яких був неймовірно успішним. Він дослідив могильник культури Ноа пізньобронзової доби кінця II тис. до н.е. біля с. Острівець Івано-Франківської області. Він дослідив у могильнику 183 поховання. Це виявився один з найбільших могильників пізньобронзової доби в усій Європі. Розпочате дослідження давнього поселення цієї культури поруч з могильником надало молодому дослідникові найцінніші археологічні джерела для вивчення до того маловідомої і загадкової культури.

1961 р. був для Е.А. Балагурі визначним: у столичному журналі «Археологія» вийшла його перша стаття, він закінчив аспірантуру і перейшов на постійну роботу викладачем кафедри загальної історії Ужгородського університету. Зцим університетом пов'язана вся його подальша робота і доля. У 1964 р. він захищає кандидатську дисертацію «Історія племен пізньобронзової доби у Середньому Подністров'ї (культура Ноа)», у 1983 р. - докторську дисертацію «Історія населення Верхнього Потисся у бронзовому віці». Від викладача, доцента до професора, завідуючого кафедрою і декана історичного факультету пройшов свій шлях Е. Балагурі в Ужгородському університеті. По-різному складається наукова робота викладачів вузів: одних вона повністю заповняє і не дає можливості нею займатись, інших, навпаки, надихає на

серйозну творчість. Е.А. Балагурі згрупував навколо себе завзятих студентів, що люблять незвичайну професію археологів і мандрівне життя влітку. При кафедрі у 1971 р. він створює науково-дослідну групу та приступає до масштабних за розмахом археологічних досліджень пам'яток Закарпаття всіх епох. З 1971 до 1991 р. було відкрито та досліджено більше 300 поселень, городищ, виробничих центрів та могильників від доби неоліту (VI тис. до н.е.) до середньовіччя (X-XI ст.). Важко уявити скільки для цього потрібно енергії і часу.

Але крім польових досліджень і навчального процесу Е.А. Балагурі проводить активну наукову роботу по публікації результатів досліджень. Його науковий список праць включає більше 170 найменувань, серед яких наукові статті не тільки у вітчизняних, але й зарубіжних журналах Угорщини, Румунії, Болгарії. Можливо, що найважливішою рисою наукових досліджень Е.А. Балагурі є спроби вирішення проблем закономірностей загальних культурно-історичних процесів та етнічної історії Закарпаття. Добре відомо, що вирішення проблем етністорії за допомогою тільки аналізу археологічних джерел справа важка зважаючи на те, що мова йде про дописемний період історії та й ще найбільш складного регіону у центрі Європи. Треба зважати ще й на те, що пам'ятки одних і тих же археологічних культур вивчались у різних суміжних країнах (Румунія, Угорщина, Словаччина, Україна), де вони навіть отримували різні назви. Так трапилось, наприклад, з пам'ятками культури доби пізньої бронзи XIV-XII ст. до н.е. Станово або Сучью де Сус-Фельшесевич.

Е.А. Балагурі у доскональному вивченні археологічних джерел сусідньої Угорщини, допомогло знання угорської мови. Що взагалі є дуже рідкісним явищем серед спеціалістів – істориків. Об'єднання в науковому аналізі даних про археологічні джерела різних сусідніх країн, які вивчались до цього окремо у рамках національних завдань вивчення стародавньої історії дозволило Е.А. Балагурі скласти більш загальні уявлення про культурно-історичні процеси та етністорію у центрі Європи. Складна і заплутана проблема індоєвропеїзації Європейського континенту, пов'язана з визначенням певних індоєвропейських мовних груп населення та їх прив'язкою до конкретних археологічних культур первісної доби, як їх матеріальних носіїв, у дослідженнях Е.А. Балагурі знайшла конкретне відображення. Так, за його думкою, носії культури Ніршег на початку II тис. до н.е. представляли найбільш віддалену периферійну групу північних прафракційців, пов'язану своїм походженням з пізньонеолітичними культура-

ми Баден і Коцопені. У подальшому формуванні цього етнічного масиву брали участь племена культури Отомань середини II тис. до н.е. та культури Станової і Гава-Голіград наприкінці II – на початку I тис. до н.е. На захід від північних груп прафракійців у Задунав'ї, Західній Словаччини, Північній Югославії у вказаний період проходив також процес нівелювання культури у вигляді лужицьких старожитностей та формування єдиної культурної спільності полів поховальних урн, що стали основою культури іллірійців, пракельтів, праїталіків, прагерманців та праслов'ян. Між цими двома культурно-етнічними масивами індоєвропейців ще в добу бронзи зав'язуються тісні культурно-господарські контакти, які дуже виразно прослідковано Е. А. Балагурі на археологічних пам'ятках Закарпаття. Всі ці процеси, за визначенням Е. А. Балагурі, були найскладнішими історичними явищами, котрі включали розселення, колонізацію і асиміляцію місцевого населення, культурну інтеграцію різних племен, як близьких, так і далеких за своїм походженням і напрямом господарської діяльності. Найскладніші процеси сучасної історії Закарпаття, України і сусідніх держав сягають коріннями далеких часів, а перевали Карпат виявилися шляхами зв'язків між стародавніми племенами і сучасними народами з давніх давен.

Важливою характеристикою наукової діяльності Е. А. Балагурі було встановлення ділових контактів з археологами європейських країн (Угорщина, Румунія, Словаччина, Польща, Болгарія), участь у міжнародних конференціях, публікація ним результатів своїх досліджень у наукових виданнях цих країн. Хронологічний діапазон його археологічних досліджень охоплює не тільки пам'ятки періоду бронзи та ранньої залізної доби, але й середньовічної історії. Зокрема, ним досліджені вигоки формування культури слов'ян на території Північно-східних Карпат, могильник в с. Чома періоду придбання угорцями нової вітчизни, слов'яно-угорські взаємозв'язки в цьому регіоні у IX-XI ст.ст.

Визначними успіхами Е. А. Балагурі зобов'язаний не тільки постійній працьовитості, але й незвичайному характеру. Доброзичливість і життєрадісність охоплювали завжди всі кола

його життя. Мовне російське значення його прізвища настільки відповідає його характеру, що можна сміливо вважати походження генетично пов'язаним з особливості давнього роду з притаманними рисами закарпатських мешканців, як представників складної, але мудрої і сталої частини Європи. Там де Е. А. Балагурі, там цікаві розмови, сміх, а не просто балаканина. У його розповіді навіть звичайний життєвий факт набував загальнолюдського, а іноді космічного значення. Безперечно, що в його душі закладені риси, притаманні письменнику. Іноді друзі дивувалися. Коли він знаходив час щоб писати свої наукові праці, дисертації, оскільки його життя було наповнено зустрічами, спілкуванням. Часто вважають, що суспільна праця, це зайняття якогось посту у громадських організаціях. У ювіляра – це зустріч з людьми, друзями, розмови за чаркою вина, примирення людей між собою. Завдяки рідкісним рисам характеру у нього немає ворогів. В його промові навіть гірка і неприємна правда виглядала добрим побажанням для ворогуючих спірних сторін. Його любили і люблять всі: керівництво, колеги, друзі, учні і сім'я. Всім відомо, як він ніжно та безмежно любив свою маму і любить дружину, доньку, онука, а тому є найкращим та щасливим чоловіком, батьком і дідусем. Йому притаманна найсильніша жадова до всіх проявів людського життя від чарки доброго вина до польоту в якості пасажера на сучасному назвуковому військовому винищувачі.

Роки не змінили його характер і працьовитість. Він такий же, за винятком звання професора, як і 30 чи 40 років тому: весь у роботі і друзях, розривається між заняттями в університеті і проведенням експедицій, поїздками до Києва і Будапешту, він пише і розмовляє, бере участь у засіданнях вчених рад і зустрічах друзів. Завжди доброзичливий і радісний. Тож колеги – історики бажають Едуарду Альбертовичу доброго і міцного здоров'я, довгих років життя, людського щастя, подальших успіхів в науці і вихованні студентів, як майбутніх творців прогресу нашої держави і науки.

ZUSAMMENFASSUNG

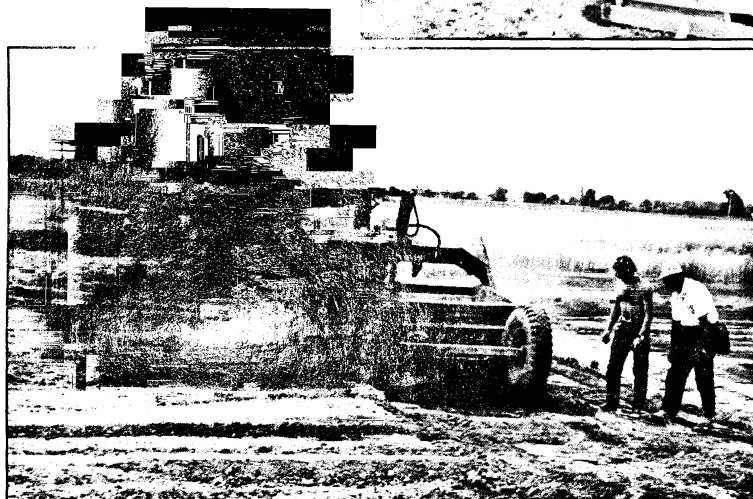
ERFORSCHER DER GESCHICHTE VON URALTEN ZEITEN UKRAINISCHER KARPATEN
(Zum Geburtstag von E. A. Balahuri)

Widnjanskyj S., Tschernjakow I. (Kyjiw)

In Artikel sind Hauptstufen des Lebensweges der wissenschaftlichen, pädagogischen und administrativen Tätigkeit eines bekannten ukrainischen Gelehrten – Archäologe, Prof. der Nationaluniversität Ushhorod E. A. Balahuri dargestellt. Es wurde besonders der Beitrag des Geschichtswissenschaftlers zur Geschichtsforschung der uralten Zeiten von Oberen Potysja beachtet.

1973-ій рік.

Доц. Е.Балагурі
під час розкопок
багатшарового поселення
в урочищі Мондічтог
(с.Дяково Закарпатської обл.)

1972-ий рік.

Зйомка культурного шару
на металургійному центрі
зламу нашої ери
(с. Дяково).

1978-ий рік.

Е.Балагурі з групою
археологів
на дакійському
городищі
(с.Мала Копаня
Закарпатської обл.).

Зліва направо:
Л.Кулаковська,
с.н.с.В.Котигорошко,
С.Петрова,
доц. Е.Балагурі,
Т.Варга,
Т.Гуліка.

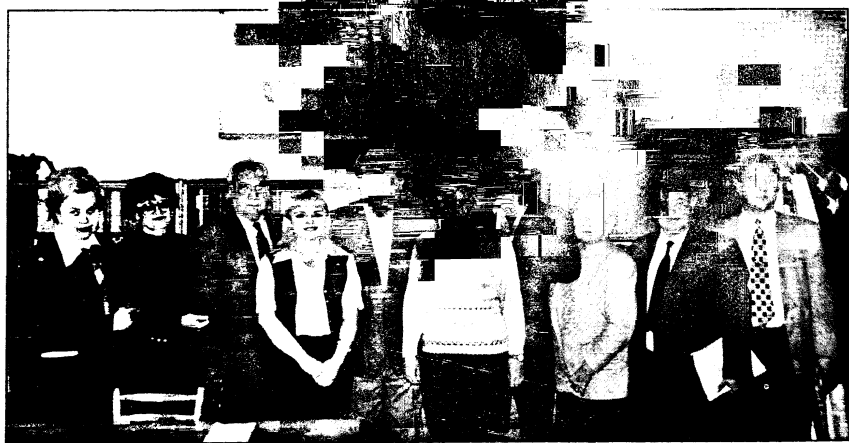
1984-ий рік.

1991-ий рік.
Під час фракологічного симпозиуму в м. Геркуланум (зліва направо) В.Котигорошко, Е.Балагурі, Г.Смирнова і В.Ванчугов.

1992-ий рік. Під час робочої ради з зовнішнім Угорщини. Зліва направо: доц. та Мадара, проф. Е.Балагурі, доц. Герцанни Я.Вишки, ст.лаб. В.Вішярі.

1999-ий рік. Зав. кафедрою Е.Балагурі (третій зліва) з колегами по кафедрі та факультету. Зліва направо: доц. Г.Ігольнікова, доц. Н.Керцман, м.н.с. Т.Безега, декан проф. І.Мандрик, ст.лаб. К.Озерська, доц.І.Вовканич, ст.лаб. А.Печора, доц. П.Білак, доц.І.Ліхтей.